

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2017 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print> (дата звернення: 22.10.2019 р.).
3. Лист роз'яснення державної фіскальної служби України від 28.09.2015 р. №20529/6/99-99-17-02-01-15. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovii-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/64185.html> (дата звернення: 22.10.2019 р.).
4. Статистичні та звітні дані Заборольської ОТГ.

Ничай Оксана Ярославівна
*заступник начальника Збараського відділу
обслуговування громадян ГУ ПФУ в Тернопільській області*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПЕНСІЙНИХ ВИПЛАТ У ВІТЧИЗНЯНУ СИСТЕМУ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В даний час у всіх країнах світу, які проводять відповідальну соціальну політику, здійснюється пошук ефективних моделей національних пенсійних систем. Необхідність перетворень інститутів пенсійного забезпечення в різних державах обумовлена факторами демографічного, а також макроекономічного характеру. В якості основної причини кризи системи державного пенсійного забезпечення прийнято розглядати швидке старіння населення розвинених країн.

Варто зазначити, що на сучасному етапі в країнах Євросоюзу відсутні єдині стандарти соціальної політики – кожна з країн зберігає власну національну компетенцію регулювання. На сьогодні можна говорити лише про координацію соціальних програм, здійснюваних державами-членами, і лише потім про перерозподіл обмежених фінансових ресурсів для здійснення цих програм, які сприятимуть розвитку інтеграції в цілому.

Аналіз європейського досвіду політики, спрямованої на перетворення інститутів пенсійного забезпечення, дозволяє виділити три основні напрями таких перетворень.

Перший напрям – так званим параметричний підхід до реформування пенсійної системи, що передбачає модифікацію окремих компонентів існуючої системи пенсійного забезпечення. Сюди, як

правило, відносяться такі зміни як: підвищення пенсійного віку і скасування тих чи інших пільг, пов'язаних з пенсійним забезпеченням, збільшення ставки пенсійних внесків, трудового стажу для отримання права на пенсію і т.д.

Другий підхід до реформування пенсійної системи передбачає збереження основ розподільчої системи з введенням накопичувального компоненту: в цьому випадку паралельно з модернізацією окремих елементів солідарної системи здійснюється поступове впровадження накопичувальної частини, що відбувається за допомогою визначення частки пенсійних внесків, що капіталізується на накопичувальних рахунках. І, нарешті, третій підхід передбачає перехід на повністю накопичувальну систему, що включає передачу прав розпорядження пенсійними коштами приватним пенсійним фондам [1].

В даний час, як показує аналіз інституційних перетворень пенсійних систем європейських країн, політика більшості держав в пенсійній сфері характеризується орієнтацією на розширення додаткового пенсійного забезпечення, яке знаходиться в Україні на початковій стадії розвитку. З урахуванням даної обставини доцільним є теоретичне вивчення та практичне застосування досвіду зарубіжних країн у частині, що стосується розвитку сфери недержавного пенсійного забезпечення, що передбачає врахування соціальних наслідків реалізації конкретних законів, спрямованих на створення даних інститутів.

Як зазначає Р. Рафікова, основна тенденція розвитку сучасних пенсійних інститутів в світі полягає в тому, що пріоритетне значення тут набуває принцип забезпечення старості на основі індивідуальної капіталізації коштів, яка, в свою чергу, відчуває на собі регулюючий і стимулюючий вплив з боку держави.

Роль держави у функціонуванні пенсійних систем в розвинутих капіталістичних державах зводиться до формування і вдосконалення нормативно-правової основи діяльності пенсійних інститутів, створення необхідних умов для дії даної системи на практиці [2].

Реформування пенсійних інститутів в західних державах на сучасному етапі здійснюється на основі паралельного розвитку двох пенсійних систем, їх нормативно-правової бази: державної, яка гарантує пенсійне забезпечення для всіх (або практично всіх) громадян на досить скромному за мірками цих країн рівні, і недержавної, яка передбачає додаткові надбавки до пенсій для працівників, а також різних категорій самозайнятого населення. Мова в даному випадку йде про особливий

підхід до реформування інститутів пенсійного забезпечення, спрямований на створення дуалістичної пенсійної системи.

Розглядаючи інституційну основу недержавного пенсійного страхування в країнах Європи, слід зазначити, що її складають переважно недержавні пенсійні фонди і страхові компанії. Функціонування пенсійних фондів в кожній окремо взятій країні відрізняється своєрідністю.

У Нідерландах всі працівники центральних та місцевих державних органів беруть участь в схемі добровільних професійних пенсійних накопичень, а в приватному секторі – професійні накопичення проводяться на добровільній основі і залежать від роботодавця. За рахунок пенсійного планування роботодавцям надаються податкові пільги. Сприятливий податковий режим полягає в тому, що внески віднімаються з оподаткованого доходу роботодавця. Пенсійні схеми повністю фінансуються, і більш того, близько 70-75% приватних пенсій забезпечуються через компанії зі страхування життя.

У Швеції, діють добровільні професійні пенсійні плани. Плани компаній схожі на державні пенсії і вони є обов'язковими в сферах, що охоплюються колективним договором. Професійні пенсії в Швеції засновані на умовах колективних договорів між роботодавцем і організацією працівників.

В Україні участь роботодавців у пенсійному забезпеченні своїх працівників взагалі нерозвинута. Одна з причин – це відсутність їх стимулювання за допомогою різних податкових преференцій. Важливим фактором розвитку пенсійних планів за участю роботодавців могло б стати широке розмаїття інституційних форм залучення та інвестування добровільних професійних внесків за допомогою страхових компаній, банків та інвестиційних компаній.

Стратегічною метою здійснюваних реформ у сфері пенсійного забезпечення нашої країни є створення системи, яка б ґрунтувалася на засадах соціальної справедливості і забезпечила дотримання єдиного принципу при визначенні розміру пенсій для всіх громадян – тривалості трудового (а з 01.01.2004 р. – страхового) стажу і розміру одержуваного заробітку (звідси – розміру сплачених страхових внесків). Скорочення, а в перспективі і ліквідація дефіциту Пенсійного фонду України слід розглядати як тактичну ціль. В цьому контексті доречно підкреслити, що здійснення реформи пенсійної системи належить до проблем, вирішення яких становить загрозу національній безпеці нашої країни. Тому

намагання відмінити пенсійну реформу слід розглядати як популістські кроки, оскільки покращення соціального захисту пенсіонерів воно не дасть.

Вирішувати цю надзвичайно складну соціально-економічну проблему слід шляхом здійснення комплексної пенсійної реформи, створюючи трирівневу пенсійну систему. Її формування передбачене Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і формування такої системи передбачає збереження державного пенсійного забезпечення (солідарна система) з одночасним створенням елементів та механізмів пенсійного страхування, формуванням накопичувальної пенсійної системи та системи недержавного пенсійного забезпечення.

Ризики, породжені демографічною ситуацією, циклічними процесами в економічній системі, які надзвичайно відчуються на солідарному рівні, будуть розподілятися між трьома її підсистемами і в такий спосіб майбутні пенсіонери підвищать свою захищеність. Означені характеристики змішаної системи роблять її привабливою, що мотивує працівників до участі в другому та третьому рівні пенсійного забезпечення.

Щодо першого рівня, то реформування солідарної пенсійної системи є неодмінною умовою формування трирівневої системи, а її функціональне призначення полягає у виплаті пенсій за віком, по інвалідності, в зв'язку з втратою годувальника та допомоги на поховання пенсіонерів. Ці пенсії призначаються після досягнення особою пенсійного віку, встановлення інвалідності чи в зв'язку зі смертю годувальника. Кошти, котрі перераховують підприємства і застраховані особи до Пенсійного фонду, відразу ж виплачуються пенсіонерам. При цьому, пенсійне забезпечення виділяється зі складу державного бюджету, а всі кошти на пенсійні виплати концентруються в Пенсійному фонді, впроваджується система індивідуальних (персоніфікованих) накопичувальних рахунків, виробляються механізми їх застосування.

Перевагою накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є те, що частина обов'язкових відрахувань буде спрямовуватися на персональні рахунки громадян. Ці кошти можна буде інвестувати у вітчизняну економіку, а інвестиційний дохід збільшуватиме розмір майбутніх пенсійних виплат. Кошти, накопичені в цій системі, мають статус приватної власності,

використовуються для здійснення пенсійних виплат і будуть входити до складу спадщини, як і інші майнові права спадкодавця.

Підсистема добровільного недержавного пенсійного забезпечення ґрунтується на добровільній участі в її формуванні і функціонуванні та використанні нагромаджених пенсійних коштів окремих осіб, роботодавців та їх об'єднань. Вони використовуються як доповнення до пенсійних виплат першої і другої складових цієї системи.

Таким чином, створення трирівневої системи пенсійного забезпечення покладе початок диверсифікації джерел фінансування пенсійних виплат шляхом поєднання внесків на соціальне страхування та обов'язкові й добровільні накопичення. В контексті окреслення стратегічних напрямів вдосконалення інститутів пенсійного забезпечення найбільш перспективним є впровадження накопичувальної підсистеми, якій притаманні спільні риси та відмінні переваги, порівняно з солідарною.

З останньою накопичувальну підсистему споріднює те, що вона є обов'язковою, тобто пенсійні внески здійснюються не добровільно, а на обов'язкових засадах. Відмінність між ними полягає в тому, що існування накопичувальної підсистеми передбачає персоніфікацію пенсійних внесків в процесі трудової діяльності на індивідуальному рахунку, які будуть основним джерелом пенсій в майбутньому.

За своєю економічною сутністю накопичувальна система належить до відкладеного доходу у вигляді індивідуального пенсійного фонду. Його власник бачить прямий зв'язок між нинішньою заробітною платою та розміром пенсії в старості. Виникає не абстрактно відсторонене ставлення до майбутнього пенсійного забезпечення, а досить реальне уявлення про його параметри. За таких умов розмір індивідуального пенсійного фонду визначається легальним заробітком особи, сумарною тривалістю трудового стажу та якістю управління пенсійними активами.

Докорінною відмінною вітчизняного варіанту солідарної пенсійної підсистеми від накопичувальних систем інших країн є те, що перша базується на перерозподілі та споживанні нагромаджених коштів, коли потреби нинішніх пенсіонерів задовольняються не на основі їхньої минулої трудової діяльності, а за рахунок податків з економічно активної частини населення. З позицій соціальної справедливості накопичувальна пенсійна складова є значно привабливішою для майбутніх пенсіонерів. Для соціально-економічних реалій України актуальним є те, що принципи пенсійного страхування, реалізовані у накопичувальних пенсійних

програмах мають стимулювати працездатне населення брати активну участь у даних пенсійних системах, оскільки вони передбачають ще й одержання інституційного доходу, який залежить від того, в які інвестиційні проекти вкладалися пенсійні активи платників страхових внесків [3].

На нашу думку, для українських соціально-економічних умов найбільш прийнятним був би порядок, коли фінансові ресурси для другого рівня пенсійної системи формувалися б за рахунок внесків роботодавців і працівників, зберігалися і нарощувалися під державним контролем спочатку в державних, а в подальшому і в недержавних пенсійних фондах.

Необхідною умовою такої моделі пенсійного забезпечення є інвестування вільних фінансових ресурсів з метою отримання додаткового доходу в різноманітні фінансові інструменти (нерідко це можуть бути й акції підприємств-роботодавців). У період, коли більшість учасників фонду досягає пенсійного віку, дефіцит поточних внесків покривається за рахунок капіталізованих внесків, які були здійснені раніше та інвестиційних доходів, отримуваних від володіння пенсійними активами за період функціонування фонду. Крім того, для гарантування пенсійних виплат мають створюватися спеціалізовані установи.

Отже, з точки зору учасника накопичувальної системи її привабливість полягає в тому, що до його накопичень додається інвестиційний дохід, отримуваний внаслідок їх інвестування. При цьому, незалежно від того чи накопиченими фондами управляє державна або недержавна компанія, інвестиційний дохід не може бути однаковим з року в рік. Останнє зумовлене постійними змінами умов інвестування, професійністю управлінського апарату тощо. Зазвичай він корелюється, хоча і досить опосередковано, з такими макроекономічними показниками як обсяги ВВП, інфляція тощо. Зазначена властивість інфляційного доходу, зумовлена значною мірою необ'єктивністю економічних процесів, а впливом політичних інтересів. Навіть при високому рівні професіоналізму менеджменту декількох недержавних структур результати інвестування у кожної з них будуть різні.

Таким чином, функціонування накопичувальної системи характеризується виникненням дисбалансу серед учасників. Виходить, що тісної залежності розміру пенсійних виплат та розміру внесків вона не забезпечує, оскільки їй притаманне коливання суми накопичень в залежності від ефективності інвестування.

Водночас ефективне управління накопичувальними пенсійними фондами передбачає зведення їх інвестування до мінімуму, що досягається шляхом диверсифікації. Уникнути ризиків відсоткових ставок, валютних курсів, котирувань цінних паперів тощо можна лише частково.

Нині накопичувальна система пенсійного забезпечення в Україні перебуває в зародковому стані. Її поступове впровадження як повноцінного інституту дозволить здійснити диференціацію пенсій не на основі лобістських дій представників окремих верств населення, а за рахунок зусиль працівників, коли найбільш кваліфіковані та старанні змусять платити в пенсійні фонди не тільки своїх роботодавців, а й державу.

Для широкого поширення обов'язкової накопичувальної системи необхідне досягнення темпів економічного зростання, підвищення рівня оплати праці застрахованих осіб; досягнення збалансованості бюджету Пенсійного фонду України у відповідності до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку; забезпечення пенсійних виплат за рахунок солідарної системи на рівні прожиткового мінімуму, створення інституційних складових функціонування накопичувальної системи (система персоніфікованого обліку пенсійних накопичень, автоматизованого звітування про стан пенсійних рахунків, системи збирання внесків, сумісної з системою електронних переказів банків), ухвалення інституційно-правових актів, котрі забезпечують функціонування накопичувальної системи, створення ефективної системи державного нагляду та регулювання цієї системи, а також необхідної інфраструктури.

В Україні у зв'язку з цим найбільш прийнятним буде поєднання солідарної системи з накопичувальною. Третій рівень, хоча й демонструє певну динаміку, не справляє відчутного впливу ні на економіку, ні на матеріальний добробут пенсіонерів.

Однією з причин недовіри до накопичувальної пенсійної системи є побоювання щодо спроможності держави гарантувати збереження пенсійних накопичень.

Отже, необхідно детально проробити форми залучення коштів накопичувальної системи в економіку України як значного внутрішнього інвестиційного ресурсу для соціально-економічного розвитку нашого суспільства; забезпечити прогнозування й оцінювання впливу здійснюваної пенсійної реформи на соціально-економічне зростання.

Література:

1. Основные предпосылки и тенденции реформирования пенсионных систем в современных условиях. *Вестник Приднестровского республиканского банка*. 2013. № 9. С. 31.
2. Рафикова Р. Р. Зарубежный опыт негосударственного пенсионного страхования. *Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева*. 2011. № 75. С. 8.
3. Рудик В. Розвиток системи пенсійного забезпечення в західноєвропейських країнах. *Економіка України*. 2012. № 10. С. 73.

Ништа Оксана Миколаївна
секретар Мильнівської сільської ради
Зборівського району Тернопільської області

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Державна політика у сфері бюджетного планування у зарубіжних країнах здійснюється із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її адміністративно-територіальних одиниць, важливості перетворення бюджетного планування на дієвий інструмент економічного зростання, узгодження бюджетно-податкової політики із основними завданнями стратегічного розвитку економіки. Посилення якісного рівня вітчизняного бюджетного планування з врахуванням відповідного світового досвіду сприятиме дієвим інституційним перетворенням суспільного розвитку.

Програмно-цільовий метод є одним із основних методів управління державними коштами у середньостроковій перспективі, і спрямований на розробку бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат. Використовуючи даний метод бюджетного планування, державні фінансові інститути здійснюють формування показників бюджету на довго- і середньостроковий період з метою досягнення цілей, визначених відповідно до стратегічних пріоритетів економічного та соціального розвитку країни.

Зазначений підхід до планування бюджету сприятиме реалізації сукупності заходів, спрямованих на підвищення ефективності та результативності бюджетних асигнувань, забезпечить достатній рівень